

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Hoofredactie: G. H. Waage, Prof. Pieter Willemsstraat 41, Maastricht, Telefoon 2077. Mederedacteuren: Jos. Cremers, Looiersgracht 5, Maastricht, Tel. 208. Dr. H. Schmitz S. J., Ignatius College, Valkenburg (L.), Telef. 35. R. Geurts, Echt. Penningmeester: ir. P. Marres, Villa „Rozenhof“, St. Pieter-Maastricht, Postgiro 125366. Drukkerij v.h. Cl. Goffin, Nieuwstraat 9, Telefoon 45.

Versijnt Vrijdags voor de Maand. Vergad. van het Natuurhistorisch Genootschap (op den eersten Woensdag der maand) en wordt aan alle Leden van het **Natuurhistorisch Genootschap in Limburg** gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 6.00 per jaar, afzonderlijke nummers voor niet-leden 50 cent, voor leden 30 cent. Jaarl. contributie der leden f 3.50. Auteursrecht voorbehouden.

INHOUD: Aankondiging Lezing van Dr. Beckers op Woensdag 5 April a.s. — Nieuwe Leden. — Verslag van de Maandelijksche vergadering op Woensdag 1 Maart 1933, in 't Museum. — A. de Wever. Eenige Z.-Limburgsche plantnamen. — A. Stürcke. Contribution à l'étude de la faune Népenthicole. — C. M. van Eggermont. Eenige praktische mededeelingen over het verplanten van boomen op ouderen leeftijd. (vervolg). — H. Schmitz S. J. Zwei neue exotische Phoriden (Diptera).

WOENSDAG 5 APRIL

te 6 uur precies, in 't Museum.

LEZING VAN Dr. BECKERS

over

2de Mededeeling over mijn geologische en palaeontologische onderzoekingen te Elsloo.

NIEUWE LEDEN.

M. Lemmens, Raadhuisstraat 2 a, Beek L.; R. v. d. Veer, Algem. Boekh., Loolaan 11², Apeldoorn; F. Lagers, tandarts, Brusselschestraat 87 b, Maastricht.

VERSLAG VAN DE MAANDELIJSCHES VERGADERING OP WOENSDAG 1 MAART 1933 IN 'T MUSEUM.

Aanwezig: Mej. v. Italië en de heeren: Jos. Cremers, J. Mooren, P. Marres, L. Grossier, J. Beckers, H. Jongen, D. v. Schaik, P. Bouchoms, H. Versterren, M. Mommers, K. Stevens, L. Grégoire, Aug. Kengen, G. Caselli, J. Cremers, J. Maessen, Fr. Sonnevile, H. Schmitz S. J., Br. Bernardus en G. Waage.

De Voorzitter opent de vergadering met een woord van welkom. Een onzer getrouwe bezoeken

kers missen wij heden in ons midden. De heer Fr. v. Rummelen. Er moet wel iets heel bijzonders zijn, als deze er niet is, én inderdaad er is iets zeer bijzonders. De heer v. Rummelen viert heden den dag, waarop hij voor 25 jaren zijn werkring in Heerlen bij de toenmalige Rijksopsporing van Delfstoffen, begon. Ieder, die met de werkzaamheden van Rijksopsporing en Geologisch Bureau bekend is, zal met mij van meening zijn, dat de heer van Rummelen zich groote verdiensten verworven heeft voor de geologie van Zuid-Limburg. Zijn werklust en ijver, zijn praktische blik op vele vraagstukken en zijn talent om theorie en praktijk met elkaar te verbinden en daardoor vooral de praktische belangen te bevorderen, zijn algemeen bekend. 't Bestuur van ons Genootschap heeft niet nagelaten om onzen vriend v. Rummelen heden persoonlijk geluk te wenschen, maar ik stel U voor hem namens allen hier aanwezig een telegram van hulde en gelukwensch te zenden.

In opdracht van de vergadering belast de secretaris zich gaarne er mee.

Naast deze heuglijke mededeeling moet ik woorden van droefheid spreken, zegt de Voorzitter. Ik voel me gedwongen eenige woorden te wijden aan de nagedachtenis van Professor van Baren, die in de afgelopen maand overleed. Hij was iemand, die veel liefde en belangstelling had voor 't Genootschap en daarvan herhaaldelijk blijk gaf. Haast ieder jaar bezocht de overledene met studenten ons mooie Zuid-Limburg en vergat dan 't Museum niet. Persoonlijk heb ik veel mogen leeren van hem op excursies en lezingen. Wij zeggen hem dank voor de belangstelling en steun bij ons werk.

Hij ruste in vrede.

Pater H. Schmitz S. J. doet namens Pater A. Raignier S. J. een mededeeling over een opvallende anatomische abnormiteit bij *Rana fusca*. P. Raignier, aldus spr., schreef mij daarover het volgende: Den dag voor mijn vertrek van Leuven (in Januari l.l.) sneed ik een kikker om een paar stukjes eruit te fixeeren. Nu was dit toevalling een zeer merkwaardig beest, dat me reeds van tevoren was opgevallen door z'n dikke krop onder aan de keel. Bij het onderzoek bleek het hart van dat beest geheel buiten de lichaamsholte te liggen, en terecht te zijn gekomen onder de huid van den keelzak, dus tusschen de huid en de spieren van de onderkaak. Daarenboven was het atrium wel drie of vier keer zoo groot als het eigenlijk ventrikel, en scheen uit drie kwabben te bestaan, die met zeer donker, bijna zwart bloed waren gevuld. Wegens omstandigheden moest ik me tevreden stellen met een kiek te maken, die ik U ter leen stuur (deze gaat ter bezichtiging rond); jammer, dat ik het beestje niet in z'n geheel kon bewaren; het zou zeker de moeite waard geweest zijn om den bloedsomloop ervan te onderzoeken in verband met die anatomische eigenaardigheid. Wel heb ik het hart er uit gesneden en op Bouin bewaard.

Spr. heeft verder voor de vergadering meegebracht een mierenest van Borneo (J. P. Schuitemaker leg.), dat hij van Dr. Franssen, Buitenzorg, ten geschenke ontving. Het is 490 gr zwaar, bolvormig, van buiten grijs, van binnen zwart als asfalt, met vele kronkelende gangen, en bestaat geheel uit — hars! Een dergelijk nesttype is, naar spr. gelooft, nog nooit in de literatuur beschreven. Het vormt dus alweer een belangrijke ontdekking van den heer Schuitemaker, die gedurende zijn verblijf te Pontianak, Borneo, al zoo veel merkwaardigs voor de wetenschap gevonden heeft. In afwachting van de nadere beschrijving, die door de heeren Franssen en Schuitemaker wordt voorbereid, en die zeker met belangstelling tegemoet zal worden gezien, wil spr. er slechts op wijzen, hoe zeer het instinct van deze „harsmieren” afwijkt van hetgeen we bij onze inlandsche mieren waarnemen. Deze toch schuwen in de hoogste mate alle kleverige zelfstandigheden en zullen zeker nooit hars voor haar nesten gebruiken, tenzij dit door totaal uitdrogen zijn kleverigheid verloren heeft, zooals dat bijvoorbeeld het geval is met de harskorreltjes, afkomstig van denneboomen, die men vaak tusschen het nestmateriaal van onze *Formica rufa* en aanverwante soorten aantreft. Maar in een omgeving, waar harsafscheidende boomen een groter rol spelen dan bij ons, zijn adaptaties van de dierenwereld aan dit materiaal wel te verwachten. Zoo kent men b.v. ook uit Oost-Indië zekere wanten, die naar het schijnt van tijd tot tijd haar voorpooten met opzet in verse hars dompelen, om ze alsdan bij wijze van lijmstokken bij het insectenvangen te gebruiken.

Tenslotte biedt spr. ter opneming in 't Maandblad een publicatie aan, waarin een nieuwe Phoride uit Zuid-Afrika beschreven wordt, ♂ en ♀ in aantal in copula bij de lamp gevangen. De levenswijze van het ♀ is zonder twijfel myrmecophil. Het is niet alleen nagenoeg ongevleugeld — de

kleine vleugelstompjes, die nog overgebleven zijn, dienen om een geringe insnoering van 't lichaam achter de thorax weg te werken en aldus de taille van het diertje op zeer „gelukkige” wijze af te ronden — maar is bovendien in de hoogste mate afgeplat en verbreed, een mooi voorbeeld van den „Trutztypus”, zooals P. Wasmann dezen beschermenden lichaamsvorm bij de mierengasten noemt. Aldus vermomd, gelijkt het vliegje nu sprekend op een kleine Blattide. Wat een reeks van veranderingen is hier noodig geweest, om dit diertje een lichaamsgedaante te verschaffen, die vele andere myrmecophilen, vele kevers b.v., reeds van nature bezitten!

Naar aanleiding van een verleden jaar verschenen publicatie van de hand van Professor Léon Fredericq over de geografische verspreiding in België van de *Segrijns*slak, *Helix aspersa* Müll. (zie Annales de la Société royale Zoologique de Belgique, Juli 1932), toont de Voorzitter eenige exemplaren dezer huisjesslak uit de collectie Dr. Ed. Pergens, blijkens 't erbij behoorend etiket afkomstig van Kesseloo bij Leuven.

Prof. Fredericq is klaarblijkelijk nog altijd de meening toegedaan, dat *Helix aspersa* te Maastricht voorkomt in: „petites colonies”, zooals hij zich uitdrukt, ofschoon hij zelf hare totale afwezigheid constateerde of liet constateeren op den St. Pietersberg bij Maastricht en voor wat de Belgische buurt van Maastricht betreft, o.a. te Lanklaer, Genck, Eysden, Tongeren, Glons etc.

In deze publicatie figureert Maastricht alweer tengevolge van Casimir Ubaghs: Mollusques terrestres et fluviatiles des environs de Maastricht, Bull. soc. malac. Belg., Mai 1883, waar *aspersa* wordt opgegeven als „peu commun à Maastricht”...

Zoo pas nog (in Aug. en Sept. 1932) hebben C. O. van Regteren Altena en A. J. Jansen in ons Natuurhistorisch Maandblad op deze zoo goed als zeker foutieve opgave gewezen.

Spreker verzoekt den aanwezigen dit jaar nog eens speciaal op deze door haar uiterlijk onmiddellijk opvallende en kenbare slak te willen letten.

Hij richt dit verzoek vooral tot hen, die in de gelegenheid zijn kweekerijen te bezoeken, waarin planten zijn overgebracht van uit België overgeplant. 't Zou mogelijk kunnen zijn, dat met dergelijke planten *Helix aspersa* wel eens werd aangevoerd.

Vooralsnog echter dient ze totaal buitengesloten te worden onder de in Maastricht en buurtschap voorkomende slakken.

'n Vroege Wesp.

Vrijdag 17 Febr. l.l., terwijl 't buiten volop sneeuwde, kwam de concierge van 't Museum aan- dragen met een levende wesp, *Vespa germanica*. 't Diertje zat gansch en al verkleumd op 'n niet verwarmde plek in 't Museum, waarop 't zonder twijfel zoo pas eerst kon terecht zijn gekomen. Ware 't er langer geweest, dan zou 't zeer zeker zijn opgemerkt. De vindplaats toch wordt meerdere malen per week met den stofdoek bewerkt.

Waar wespen (gepaarde wijfjes), zooals bekend, van Augustus tot October vaak ook in woningen

beschutte plaatsen opzoeken om er in een lethargischen toestand den winter door te brengen en dan tegen April—Mei te ontwaken, mag deze wesp wel als 'n heel vroeger beschouwd worden.

Maar wie weet, hoe ze in haar winterslaap werd gestoord.

Kolenmijnfauna.

In Juli 1909 ben ik herhaaldelijk afgedaald in de Domaniale Mijn te Kerkrade om daarin naar insecten te zoeken.

Vliegen vond ik toen heel veel, n.l. *Sciara annulata* Mg. en *Phora rufipes* Mg. Ook trof ik er 'n paar kevers aan: *Corticaria fulva* en *Mycetæa hirta*, ja zelfs 'n *microvlinder* en 'n *sluipwesp*, benevens talrijke *spinnen*.

't Spreekt van zelf, dat deze beestjes er oorspronkelijk van boven in terecht waren gekomen.

Maar 't is ook zeker, dat o.a. de vliegen er zich geregeld in groot aantal voortplanten.

Op 31 Januari l.l. heb ik een bezoek gebracht aan de mijn Julia te Eijgelshoven, ± 350 m diep, om andermaal naar insecten te zoeken. De buit was bedroevend klein. 'k Zag er enkele muggen, die me ontsnapten en ving er één vlieg en een drietal kleine spinnen.

Heel veel had ik er ook niet verwacht. Immers de mijn is nog heel jong en één van de factoren, waardoor vroeger in oude mijnen nog al eens allerlei insecten belandden, ontbrak hier geheel.

In de Julia toch heeft er heelemaal geen transport door paarden plaats; paardenvoer, hooi, klaver, stroo, gaat hier dus niet naar beneden; paardenmest, vaak 'n ideale kweekgelegenheid voor insecten, is er niet.

Ook hygiënisch is de toestand in onze moderne mijnen heel anders dan 25 jaren geleden. Toen toch gebeurde 't heel vaak dat de mijnwerkers hun behoeften gingen doen in verlaten gangen. Zoo ontstonden daar dan kweekplaatsen van allerlei diptera.

Toch hoorde ik later, maar toen was ik bereids weer boven, dat de mijnwerkers in de Julia dikwijls last van vliegen en muggen hebben. Als ze hun boterhammen nuttigen, zoo werd me verteld, komen deze beestjes van alle kanten op hen af en gaan met dozijnen op 't brood zitten; ze zijn dan gemakkelijk te grijpen.

'n Andermaal zullen we trachten deze vangmethode in praktijk te brengen.

Vervolgens toont de Voorzitter namens Dokter de Wever enkele *Viscum* exemplaren en wel op *Kornoelje*, *Meidoorn* en *Mispel*.

De heer de Wever verzamelde dit materiaal van heesters, die ten doode waren opgeschreven, gedeeltelijk reeds waren omgekapt.

Van den heer F. Wackers-Kruyen kreeg de Voorzitter een termietenkoningin, in 1895 gevangen in den tuin van 't hospitaal van Simpanj (Soerabaja). In dien tijd werd voor 't vinden van een termietenkoningin een premie gegeven van f 25.— door 't Gouvernement.

De heer Caselli Jr. schenkt aan 't Museum een zeer fraaie collectie foto's van paddenstoelen, door hem genomen. De aanwezigen bewonderen deze

prachtige natuuroptnamen en de Voorzitter spreekt een hartelijk dankwoord tot den gever.

De heer Sonnevile toont een deel van 't geëraamte van een steenuiltje, waarbij geen staartwervels aanwezig zijn. Toen 't doodgefounden dier spr. in handen kwam, viel hem op 't ontbreken van alle staartpennen. Bij inwendig onderzoek bleek de bovengenoemde anatomische afwijking.

Vervolgens toont spr. een spoolworm uit een sperwer en deelt hij mede, dat te Echt een hop is geschoten.

De Voorzitter deelt mede, dat Dr. Beckers de volgende vergadering een lezing zal houden over zijn nieuwe resultaten bij de ontgravingen te Elseloo. Hij hoopt, dat velen deze zonder twijfel belangwekkende voordracht zullen bijwonen.

De Voorzitter sluit te kwart na 8 de geëanimeerde vergadering.

EENIGE Z.-LIMBURGSCH E PLANTNAMEN

door A. de Wever

Slechts weinig soorten dragen ook hier den officiëlen Latijnschen of Griekschen naam; dit zijn alle veel gekweekte sierplanten (*Begonia*, *Cineraria*, *Fuchsia*, *Geranium*, enz.), of nutplanten, die door de Romeinen in Midden-Europa zijn ingevoerd, al is de naam dan ook dikwijls iets gewijzigd.

De namen der wilde planten stammen hier 't meest van 't Duitsch, soms ook uit 't Fransch, Engelsch of Keltisch. Meestal heeft er verkorting, vervorming, weglating of samentrekking van letters of lettergrepen bij plaats; dikwijls metathesis van de letters l en r: in sommige streken wordt een i of j of een toonlooze e ingelascht, hetgeen alleen een verschil in uitspraak vormt, evenals 't weglaten van de h, waarmee een woord begint, en van de r vóór een l.

In veel gevallen is onze dialektische spraak niet in schrift juist weer te geven.

Er blijven nog steeds eenige namen over, waarvan de afleiding tot nu toe ontbreekt. Misschien willen onze taal-, geschied- en oudheidkundigen hierbij behulpzaam zijn.

pèèje, *pèèze*, *peetje*, *peerze* = perzik. Dit is direkt af te leiden van 't Grieksche *mèlè persicè*, waarvan 't Latijnsche *mala persica*.

Vroeger kweekte men hier een mooie, gele, geurige perzik als *merkaton* of *melketon*. Zoowel prof. Marzell (*Unsere Heilpflanzen* 1926) als prof. Ullrich (in *Is. Tierlinck-Album*. Leuven, 1931) leiden dit woord af van *mèlè cotonè* = *mala cotonae* = Kweeper. Wegens de gelijkenis van de genoemde variëteit van de Perzik, werd deze naam in Spanje ook op deze toegepast, en vandaar ook in Frankrijk: *myrle-cotons*; de Romeinen noemden deze *persica luteopulpa*, wegens 't gele vruchtvleesch.

applekou, *appeleku* = abrikoos. De Romeinen en Armeniërs onderscheidden deze als vroege perzik, *praecocia*, in 't Armeensch albarkuk, tegenover de late, onze gewone perzik; vandaar het Fransche *abricot*.